

begeleiding van de leerling

8

JE ZOU VEEL MEER WILLEN DOEN ...
Een interview met Maria Bakker

De overgang basisonderwijs - voortgezet onderwijs levert voor Nederlandse kinderen problemen op, maar misschien voor allochtone kinderen nog meer. In Den Haag heeft de onderwijsinspectie voor de Surinaamse kinderen een specifieke maatregel getroffen in verband met deze overgang: de doorstromingsbegeleiding.

Op dit moment wordt die begeleiding verzorgd door twee leerkrachten: Ronald Lie Kien Tsoen en Maria Bakker. Via Maria Bakker hoorden we van deze begeleiding; met haar hebben we een gesprek. Zij heeft onder meer dertien jaar als klasseleerkracht in de Haagse Schilderswijk gewerkt.

In 1976 is voor Surinaamse kinderen in Den Haag de zogenaamde doorstromingsbegeleiding opgezet, als tijdelijke maatregel. Inmiddels blijkt dat velen er erg tevreden mee zijn. Maar de maatregel blijft tijdelijk: de leerkrachten zijn aangesteld in formatieplaatsen die door het rijk extra ter beschikking zijn gesteld. Deze, voor Den Haag 27, formatieplaatsen, worden besteed aan overkoepelende activiteiten, waaronder onder meer het voorlichtingscentrum voor anderstaligen, het schoolmaatschappelijk werk en de doorstromingsbegeleiding vallen. (De verhouding tussen) deze activiteiten worden in het gezamenlijk overleg van openbare en bijzondere scholen vastgesteld. In tijden dat het aantal leerlingen daalt bestaat de neiging van schoolbesturen om te kiezen voor minder overkoepeling en bijvoorbeeld meer schooltijden voor de eigen scholen (zo hebben alle bijzondere scholen voor 1982/83 besloten de

uren in plaats van voor de doorstromingsbegeleiding voor eigen taakleerkrachten te gebruiken). In verband met het geplande onderwijsvoorrrangsbeleid zijn de formatieplaatsen slechts tot de datum dat dat wordt uitgevoerd gegarandeerd. De opzet van de doorstromingsbegeleiding is als volgt. In de zesde klas krijgen de Surinaamse kinderen extra taallessen van een taakleerkracht die bij de gemeente is aangesteld. Deze leerkrachten gaan ook op huisbezoek. Ze blijven de kinderen in het voortgezet onderwijs volgen tot en met het eindexamen. De leerkrachten geven dan zelf geen les meer, maar ze functioneren dan meer als schoolcontactpersoon. Ze houden in de gaten hoe het op school gaat met de kinderen en blijven de gezinnen bezoeken. Als het slecht gaat wordt er met de school gepraat (een coördinator, speciale contactpersoon of sommige leraren) om te kijken of er extra hulp kan worden geboden;

er wordt eventueel advies gegeven voor verwijzing naar een andere school. Zijn er problemen thuis dan wordt contact gelegd met het maatschappelijk werk van de wijk e.d. De taakleerkrachten werken op een beperkt aantal lagere scholen (op het moment 11). In de loop van de tijd zijn ze meerdere kinderen uit één gezin gaan begeleiden, en kennen ze ook verschillende scholen voor voortgezet onderwijs goed. Aan Maria Bakker hebben we gevraagd wat haar activiteiten zijn en welke specifieke problemen de overgang naar het voortgezet onderwijs voor de Surinaamse kinderen oproept.

‘In de klas geven we taallessen. Daarbij vinden we het begrijpen van het Nederlands het belangrijkste. De kinderen moeten leren zelfstandig een biologie- of aardrijkskundeles te kunnen leren. Veel Surinaamse leerlingen leren alles uit het hoofd. Daarom laten we samenvattingen maken. We beginnen met stillezen, daarna vertellen verschillende kinderen wat ze hebben gelezen, dan pas gaan we naar de vragen kijken. De kinderen zijn vaak erg op cijfers gericht. Ze willen alles voor het moment goed doen, en daarna gaat het weer overboord.

Als ik iets behandel wat bijvoorbeeld meer met algemene ontwikkeling heeft te maken, zeggen ze, juf, laten we eerst het lesje afmaken. Het gaat ons ook om vaardigheden in het werken met een woordenboek, een encyclopedie. Het gaat ons om begrip van de woorden. Het Surinaamse kind heeft meer moeite met het onthouden van nieuwe woorden, omdat het minder aanknopingspunten heeft dan het Nederlandse kind. Ze komen zo vaak op woorden waar ze het wezenlijke niet uit kunnen halen. Ik zeg: kijk het woordje maar eens goed aan, bijvoorbeeld: meedogenloos, dat is zonder meedogen. Ze zien geen verband met medelijden.

Ook vind ik het belangrijk dat ze synoniemen kennen. Als ze het op de ene manier niet begrijpelijk kunnen maken, dat ze het dan ook op een andere manier kunnen zeggen. ‘t Kan me niet zoveel schelen of ze die d’s en t’s goed doen, als ze zich maar kunnen uiten en als ze maar begrijpen wat er wordt gezegd. Als je ze zover kunt brengen, is een hoop van hun problemen opgelost. Wat de overgang naar het voortgezet onderwijs betreft: de kinderen vinden het in het begin leuk! Het is een nieuwe school. De moeilijkheden zijn er niet zozeer in de eerste klas. Eventuele aanpas-

singsmoeilijkheden zijn wel te overbruggen, net als bij de Nederlandse kinderen. Maar later wordt het moeilijker de prestatie op hetzelfde niveau te houden, omdat de taal steeds moeilijker wordt. En dan zien we de problemen door onze contacten met de gezinnen veel scherper. Omdat wij de kinderen blijven volgen, merken we het ook als ze opeens van school verdwijnen, want dat gebeurt wel eens. Er is een scala van motieven om de studie te beëindigen: huwelijk, slechte prestatie, leeftijd, slechte gezinsomstandigheden.’

In hoeverre is er sprake van samenwerking tussen lagere en vervolgschool?

‘De ene school heeft een beter contact met het voortgezet onderwijs dan de andere. Dat is vaak afhankelijk van het aantal leerlingen dat naar die school gaat. Sommige scholen van het voortgezet onderwijs sturen rapporten van de eerste klassers naar de lagere school; scholen nodigen zesde klassers uit. Maar soms blijft het contact beperkt tot werving van leerlingen.

Als er later moeilijkheden met de kinderen zijn, kan de lagere school daar niets meer aan doen. De kinderen zijn ouder geworden en veranderd. Daarom vind ik ons werk ook erg belangrijk. Wij zijn langzamerhand een vertrouwenspersoon voor de ouders geworden, kennen vaak de omstandigheden thuis. Je zou ook kunnen zeggen dat sommige ouders deze begeleiding nodig hebben, vooral als ze het Nederlands slecht beheersen en weinig opleiding hebben gehad. Tegen de directeur van de school zeggen ze dan op alles ‘ja’, ze begrijpen vaak niet wat hij hun uitlegt. Maar bij mij, omdat ze zich op hun gemak voelen, durven ze wel hun wrevel, hun weerstand te uiten. Bijvoorbeeld dat ze vinden dat hun kind niet juist wordt behandeld; dat ze moeite hebben met werkweken omdat ze dan geen toezicht op hun kind kunnen houden; dat ze voor de lagere school graag willen dat er huiswerk wordt gegeven. Soms zijn ze het niet eens met wat er op school wordt besproken: ze vinden dat de school alleen moet bijdragen aan de intellectuele vorming.

In het begin vinden ze het vaak vervelend als ze op hun vingers worden getikt dat ze niet op de ouderavond zijn geweest. Dat zet ze dan een beetje op. Ze denken eerst: we worden op het matje geroepen. Ze hebben een ander beeld van naar school moeten komen. Als ze eraan gewend zijn vinden ze ouderavonden wel goed. Vaak hebben ze schroom, ook in verband met de beheer-

sing van het Nederlands.'

Is de doorstromingsbegeleiding voor alle Surinaamse kinderen?

'Oorspronkelijk was de doorstroming bedoeld voor de Surinaamse kinderen die door het Nederlands slecht uit de bus kwamen. Vaak wordt thuis alleen in de eigen taal gesproken. De Hindoestaanse kinderen hebben dan moeite met voorzetsels, verschil tussen hij/zij en hem/haar, aanwijzende voornaamwoorden, lidwoorden, meervoud e.d. Ze hebben moeite om zich goed uit te drukken en met taalvaardigheden die vooral op school aan bod komen als spreekwoorden, tegenstellingen, synoniemen. Als de kinderen beter Nederlands kenden, kwamen ze vaak verder. Sommigen, die net uit Suriname kwamen, werden getest voor de vervolgschool. Dat werd dan lhno, sommigen zelfs ihno, maar het zat 'm dan in het Nederlands. De kinderen overzien nu beter wat er wordt gevraagd. Ze hebben in de derde klas al een keer een test gehad, dus ze hebben er al enige ervaring mee. Bovendien kunnen ze een non-verbale her-test krijgen. Terwijl die eersten die kwamen die waren zó zenuwachtig. Maar ook de psychologe bekijkt de testresultaten nu anders. Alles is een leren, net zo goed voor ons. Iedere keer doe ik het ook weer anders, je hebt het nooit gevonden, de kinderen zijn steeds weer anders. Onze begeleiding richt zich nu vooral op kinderen die beter uit de bus zouden komen als ze het Nederlands beter zouden beheersen. Daarnaast is het zo dat scholen zelf moeten kiezen voor de doorstromingsbegeleiding. Sommige scholen kunnen het inpassen in hun schoolplan. We begeleiden dan een aantal Surinaamse kinderen bijvoorbeeld als de Turkse en Marokkaanse leerlingen les in eigen taal en cultuur hebben. Het hangt van de organisatie van de school af. En sommige leerkrachten willen het liever zelf doen, en anderen willen het niet omdat de kinderen dan de gewone lessen missen. Bovendien hebben vorig jaar de bijzondere scholen afgehaakt, omdat ze er schooltijden voor in moesten leveren en toen liever eigen taakleerkrachten benoemen.'

Bent u nu tevreden over de mogelijkheden die deze begeleiding biedt?

'Ach, er zijn zoveel dingen, je zou zoveel willen doen. Ik heb nu 58 kinderen op vier verschillende scholen. We geven vier dagen les, één ochtend

hebben we voor huisbezoek maar meestal komt daar nog een middag bij. Tussendoor bellen we 's avonds, bijvoorbeeld tegen Kerstmis, alle leerlingen van de eerste klassen van het voortgezet onderwijs op om te vragen hoe het gaat. Vanaf mei, tot de vakantie, geven we geen les meer, maar we gaan dan alle leerlingen af, dat zijn er ongeveer 350. Op een dag kun je soms vijf gezinnen langs, maar soms ook maar één. De problemen zijn dan zo huizenhoog.

En er zijn altijd broertjes of zusjes die extra les zouden willen hebben, of de moeders zelf. Sommige moeders zou je zo graag een bezoekje willen brengen omdat ze zo eenzaam zijn. Kinderen willen dat je naar de huiswerkbegeleiding in het wijkgebouw komt om ze extra te helpen in het weekend. Daar hebben we geen tijd voor. En, misschien zou die begeleiding voor Turkse en Marokkaanse kinderen ook goed zijn, maar die hebben al OETC-onderwijs en de faciliteiten zijn beperkt.'

Maria Bakker vertelt dat het moeilijk is om aan te geven welke invloed de begeleiding heeft. Soms heeft ze het gevoel dat ze weinig kan doen. Ze vertelt over een jongetje dat al op de lagere school veel spijbelde, niet tussen vier muren kon zitten. Ook op de Its verzuimde hij veel. Hij deed dan allerlei klusjes: werkte bij een fietsenmaker, een wasserette, op het land. Nadat hij twee keer was blijven zitten, viel hij in de partiële leerplicht.

'In zijn geval kun je misschien zeggen dat de opzet van de doorstromingsbegeleiding mislukt is, maar het is voor hemzelf nog maar de vraag of-ie vindt dat hij mislukt is op school.'

Een andere jongen begon op de Its met kleine diefstalletjes, in de buurt, maar ook op school. Na een overstap naar de leao kreeg hij op school conflicten, spijbelde, kwam in aanraking met jongens die ook stalen, én met de politie. Vanuit de doorstromingsbegeleiding is toen contact opgenomen met het maatschappelijk werk van de school en de buurt. Hij kon vervolgens op een Its terecht, maar daar is hij nooit verschenen. Op een gegeven moment is hij opgepakt; na verloof van tijd was hij leerplichtvrij. Het gezin heeft nu een grotere behuizing gekregen; de moeder die er alleen voor stond en veel klachten had, is nu in het buurthuis dingen gaan doen. Maria Bakker begeleidt nu andere kinderen uit hetzelfde gezin. Ze benadrukt hoe belangrijk het is dat het met de

moeders, die vaak alleen zijn, goed gaat. De jongen is in militaire dienst gegaan en heeft gekozen voor een verdere opleiding in dienst.

Bij een meisje heeft ze het idee dat de begeleiding belangrijk is geweest. Zij woonde samen met haar vader en broers, die zich allemaal verantwoordelijk voelden voor haar opvoeding, waardoor ze aan allerlei ge- en verboden moest voldoen. Ze is weggelopen. Binnen de Surinaamse gemeenschap heeft de collega van Maria Bakker overal geïnformeerd; ze is toen gevonden, woont nu in een tehuis en gaat weer naar school. Bij een ander meisje speelde het probleem dat ze niet meer naar school wilde, maar wilde 'leven'. Thuis waren er allerlei conflicten. Ze keek hoog op naar in haar

ogen de vrijheid die Nederlandse meisjes lijken te hebben. In de begeleiding is er veel gepraat over het belang de school af te maken. Het meisje is er nu mee akkoord om op school te blijven, omdat haar moeder heeft beloofd dat ze daarna zal worden uitgehuwelijkt. Naast met sociaal-economische problemen krijgen de begeleiders ook met dit soort culturele aspecten te maken. Als het niet goed gaat met meisjes op school, zie je wel dat ze worden uitgehuwelijkt.

Van de kinderen die aan de doorstromingsbegeleiding deelnemen houdt de inspectie nauwkeurige vorderingen bij. Per leerling zijn er gegevens over advisering naar het voortgezet onderwijs,

Tabel 1. Studieverloop Surinaamse leerlingen doorstromingsbegeleiding

leerlingen die het *-advies volgden		leerlingen die het ?-advies volgden		leerlingen die advies niet opvolgden	
aantal lln.	perc.	aantal lln.	perc.	aantal lln.	perc.
Begeleiding 1976/77 begonnen					
totaal	24	totaal	12	totaal	7
studie		studie		studie	
nog niet af	3	nog niet af	1	nog niet af	2
geslaagd	17	geslaagd	6	geslaagd	3
afgewezen	4	afgewezen	5	afgewezen	2
	12,5		8,33		28,56
	70,83		50		42,88
	16,67		41,67		28,56
begeleiding 1977/78 begonnen					
totaal	53	totaal	13	totaal	16
studie		studie		studie	
nog niet af	14	nog niet af	5	nog niet af	9
geslaagd	35	geslaagd	5	geslaagd	6
afgewezen	4	afgewezen	2	afgewezen	1
	26,41		41,67		56,25
	66,04		41,67		37,50
	7,55		16,67		6,25
		verhuisd	1		
begeleiding 1978/79 begonnen					
totaal	37	totaal	19	totaal	30
geslaagd (ito)	1	verhuisd	1		
bevorderd	33	bevorderd	14	bevorderd	23
doubl.	3	doubl.	4	doubl.	7
	2,70		77,78		76,67
	89,19		22,22		23,33
	8,11				
begeleiding 1979/80 begonnen					
totaal	37	totaal	21	totaal	19
		verhuisd	1		
bevorderd	35	bevorderd	19	bevorderd	15
doubl.	2	doubl.	1	doubl.	4
	94,6		95,00		78,95
	5,4		5,00		21,05
begeleiding 1980/81 begonnen					
totaal	52	totaal	27	totaal	17
verhuisd	2	van school	2		
bevorderd	49	bevorderd	23	bevorderd	17
doubl.	1	doubl.	2	doubl.	—
	98,00		92,00		100
	2,00		8,00		

Tabel 2. Advisering voortgezet onderwijs en opvolgingspercentages (1)

	mavo/havo			ihno/lhno/leao			ito/lts/leao			leao/mavo		
	*	?	—	*	?	—	*	?	—	*	?	—
begeleiding 76/77 begonnen: 43 lln.	44	—	—	7	16		5	9			19	
totaal						23			14			19
begeleiding 77/78 begonnen: 82 lln.	28	1		11	15		23	6		4	13	
totaal			29			26			29			17
begeleiding 78/79 begonnen: 86 lln.	15	1		15	28		11	11		3	15	
totaal			16			43			22			18
begeleiding 79/80 begonnen: 77 lln.	16	—		5	20		22	16		5	12	
totaal						25			38			17
begeleiding 80/81 begonnen: 96 lln.	21	2		12	16		19	14		4	14	
totaal			23			28			33			18

(1) De percentages moeten als volgt worden gelezen: van het eerste begeleidingsjaar hebben alle kinderen die een mavo, mavo/havo of havo advies hebben gekregen dat advies opgevolgd; totaal 23 procent van de kinderen heeft een ihno, ihno of lhno/leao advies gekregen, 7 procent heeft dat *-advies opgevolgd, 16 procent heeft een ander, het ?-advies gevolgd of een heel andere keuze gedaan; 5 procent van de kinderen die een ito, ito/lts, lts of lts/leao advies kregen heeft dat opgevolgd, 9 procent heeft gekozen voor het ?-advies of het advies helemaal niet opgevolgd; totaal 19 procent van de kinderen kreeg een *-advies leao of leao/mavo, maar geen van hen volgde dat op.

doubleren, verwijzingen naar andere scholen, overgaan, slagen of zakken. Tot en met 1981/82 ging het om 356 kinderen. We zullen voor deze kinderen een aantal cijfers geven die de inspectie ons heeft verstrekt, met de uitdrukkelijke vermelding dat het om een willekeurige groep gaat: het zijn Surinaamse kinderen, de meeste van Hindoe-staanse afkomst, die op scholen zitten waar besloten is mee te doen aan de doorstromingsbegeleiding. Er zijn geen gegevens over de andere Surinaamse kinderen en evenmin zijn dergelijke gegevens beschikbaar voor de rest van de Haagse leerlingen. De cijfers zijn dus niet representatief. Het gaat erom een indruk te krijgen van het studieverloop van een bepaalde groep kinderen. In tabel 1 is een indeling gemaakt naar de wijze waarop de leerlingen het advies voor doorstroming hebben opgevolgd. Meestal wordt een positief advies (*) gegeven, met daarnaast een ?-advies voor een type school waarvoor de kansen op

succes geringer zijn. Er zijn kinderen die het *-advies volgen, er zijn er die toch de school van het ?-advies proberen, en er zijn kinderen die beide adviezen niet opvolgen.

Uit de cijfers blijkt dat vooral de laatste jaren weinig kinderen blijven zitten op de vervolgscholen, óók de kinderen die het *-advies niet opvolgen. Er zijn echter wel verschillen in het percentage van de kinderen bij wie de begeleiding in 1976 en '77 is begonnen dat slaagt: de cijfers zijn lager voor de kinderen die het ?-advies opvolgden of het advies helemaal niet opvolgden.

We zijn vervolgens nagegaan hoe de verhoudingen liggen ten aanzien van de advisering. Uit tabel 2 blijkt het aantal *-adviezen voor mavo/havo in de loop der jaren sterk is gedaald. Van 1976/77 tot en met 1978/79 als start van de begeleiding is het percentage adviseringen voor (een combinatie

met) het lhno gestegen van 23 procent tot 43 procent, daarna lag het weer lager, maar nog altijd wordt meer dan een kwart van de meisjes naar een lhno-combinatie doorverwezen. De percentages voor (combinaties met) lts en leao wisselen per jaar.

Opvallend zijn de gegevens over het *niet* opvolgen van het *-advies; de leao blijkt voor het merendeel van de adviseringen *niet* te worden gekozen! Het is moeilijk na te gaan of de stijging van de percentages van de adviseringen voor het lager be-

roepsonderwijs te maken heeft met de selectie van de kinderen die worden begeleid. Het zou zeer wenselijk zijn dit soort gegevens voor de hele groep Surinaamse, en ook voor de buitenlandse en Nederlandse kinderen te systematiseren. Schoolloopbaanonderzoek voor allochtone kinderen (in vergelijking met Nederlandse) lijkt in het kader van inzicht in en wens tot een goede onderwijsbegeleiding van deze kinderen zeer noodzakelijk.

Ik vind de havo een leuke school maar je moet veel leren. Maar dat moet je er maar voor over hebben want later kun je misschien een goed beroep krijgen dat best goed betaalt.